

GYAKORLÓISKOLA

ROVATVEZETŐ: URHEGYI ALAJOS.

Beszédértelemgyakorlat a II. osztályban.

(Mese keretében, párbeszéddel.)

Tananyag: Arany, réz, vas.

Taneszköz: Szemléltető kép. Különféle tárgyak aranyból, rézből, vasból. Ércek.

*

Pista testvére este a konyhában leejtette az aranygyűrűjét, de senki sem vette észre, hogy elveszett. A gyűrű pedig gurult, gurult egészen a sarokba, ahol a tűzkaparó-vas állott. A gyűrű, mikor a kaparó-vas mellé gurult, rákiáltott a kaparóvasra;

— Hát te nem tudsz köszönni, ha ilyen fényes, uri társ jön hozzád?

— Nem ismerlek, — mondta a kaparóvas, — különben minálunk mindig az köszön, aki érkezik. Tehát néked kellene köszönni.

— Én köszönjek egy ilyen darab csúnya vasnak? Hisz az én rokonságom királyok, hercegek koronáját ékesíti. Az arany csak különb, mint a vas?

— Micsoda lárma van itt? — kérdi az álmos rézmozsár. — Miért nem hagytok aludni engem? — Hallgassatok el, mert mindjárt összetörlek benneteket az ütőmmel.

Az aranygyűrű a rézmozsárra is rákiáltott: Te sem tudsz köszönni, ha arannyal találkozol, te sárga csörömpölő?

— Úgy látom, nagy urnak tartod magad, — mondja a rézmozsár, — mégsem köszönök, mert nálunk nem ez a szokás. De ha már elűztétek szememből az álmot, lássuk ki közülünk legérdemesebb a köszöntésre. Mondja el mindenikünk élete történetét, aki a legtöbb jót cselekszi, az lesz az első, annak fogunk köszönni.

— Jó lesz, — felelték mindnyájan, — jó lesz. Mondjuk el életünk történetét.

(Ki találja ki közületek, kinek az élete lesz a legkülönb? Kinek fognak köszönni?)

Először az arany kezdett beszélni:

— Sok apró testvéreimmel mélyen a földben aludtunk a sötétben. Nagy darab kemény szikla tartott bennünket fogságban. Az én ágyam is kemény kő volt. Testvéreim mellettem voltak szétszórta, de némelyik hosszan feküdt, mint a hajszál.

(Mutatok nektek olyan követ, amiben aranszemek vannak. Ez aranyérc.)

— Sokáig, nagyon sokáig aludtunk, egyszer kopogás zaja ébresztett föl bennünket.

(A bányászok fejszéje kopogott, — szólt közbe egy gyermek.)

— A kopogás mindig közelebb-közelebb jött. Végre a mi kövünkre is egy nagyot csaptak, megrázkódtunk mindnyájan, én világosságot láttam. — Egy sápadt ember állott előttünk, fényes szerszám a kezében.

— Acél fejsze volt, — mondja a vas. — Az én rokonom. Tehát az én rokonom szabadított ki a sötétségből.

(Megmutatom nektek az aranybányát, honnan az aranyat bányásszák a bányászok.)

— Azután összetörték kőházunkat és forró kemencébe tetek. Mi az aranszemek összetartottunk, egymásba olvadva különváltunk a kőtől. Szép ruhákon csak úgy csillogott a napsugár; elvittek minket az aranyműveshez.

(Mutatok nektek aranytárgyakat.)

— Oh, a mi életünk is hasonló ehhez, — mondta a vas is, meg a réz is. — Mi is éppen úgy láttunk napvilágot. De mindenikünket a vas rokona, az acél-fejsze szabadított ki.

— Most arról beszéljünk, ki mit tett életében.

Az arany ismét beszélni kezdett.

— Belőlünk készítik a legszebb tárgyakat. Óra, gyűrű, fülbevaló, lánc, doboz, királyi korona, mind aranyból van. Pénzt is vernek belőlünk, sok ember gazdag lesz, ha mi hozzá kerülünk, sok ember sovárog értünk. Mi vagyunk a leghatalmasabbak.

A réz visszafelelt. — Akárhová mégy, mindig kis darabot láthatni belőletek. Nélkületek minden ember el lehet. Aranyóra, gyűrű, lánc csak díszíti az embert, de más hasznát nem veheti. Egyebet nem is készítenek belőletek, mert igen lágy és puha a ti nemzetségeitek. Bizony mindig rezet kevernek hozzátok, hogy tartósabbá tegyenek titeket. Az aranypénzben is van réz, tagadhatod-e?

Az arany nem tagadta, mert igaz. Az aranyat a rézzel keverik, mert különben hamar elkopna.

— Tehát akármilyen hatalmasok vagytok, mégis mindig a réz nemzetségére szorultok. Még egy ajtókilincset sem lehetne belőletek csinálni, mert igen drága volna, meg hamar is elhajlana.

— Nézd a réz életét! Belőlünk is csinálnak ugyanolyan tárgyakat, mint aranyból. Gyűrűt, láncot, órát. De mi belőlünk már hasznosabb tárgyakat is készítenek. Üstöt, fazekat, vasalót, lámpát, a szép trombitákat, bútorokat. Órák, gépek finom szerkezeteit mind rézből csinálják.

— De nem tiszta rézből, — felel az arany.

— Igaz, — mondja a réz, — de igen kevés az a más anyag, amit hozzánk kevernek. Aztán meg ha kevernek is, az sem szégyen. Akkor még több tárgyat csinálnak belőlünk. Akkor bronznak hívnak. Harangot, ágyut, szobrokat, egy- és kétfilléres pénz is csinálnak belőlünk; mégis több jót teszünk, mint az arany.

Legutoljára maradt a vas.

— A mi nemzetségünk minden ember kezében megfordul. Kés, villa, kanál, ásó, kapa, kasza, eke, a legnagyobb gépek, hidak, a legkisebb tűk, szegek mind vasból vannak. Réz szomszéd nemzetsége több jót tehet, mint az arany, de vas nélkül nem tudnának élni az emberek. Arany barátom, még egy tűt sem tudnál szolgáltatni a dolgozó embernek. Itéljetez igazságosan, én azt hiszem, mi teszünk legtöbb jót.

— Még nem itélünk, — mondja a réz. — Még arról számolj arany testvér, megháláltad-e annak a bányásznak a jószágát, hogy napvilágra hozott?

— Igen. Pénz alakjában elmentek hozzá testvéreim, — mondta az arany.

— A pénz mulandó, — mondta a vas. — A vas segíti munkájában napról-napra a sápadt bányászt. Ha látnád kis lányát, aki tűvel, ollóval dolgozva segíti édes apját, beteg édes anyját, bizony nekem adnál igazat. Elmehetsz hozzájuk, arany barátom, hiába nézesz körül szobájakban, nem találsz ott egy csepp aranyát sem.

— De találsz összegyűjtött, megtakarított filléreket, amit napról-napra félre rak a jószívű kis lány, de azt nem a ti nemzetségetek adja, hanem a bronz, a réz rokona.

A réz ekkor nagyon elszomorodott. — Bár csak én is tudnék valami jót mondani. De mi néhány évvel ezelőtt nagy szomorúságot hoztunk a szegény bányász családjára. Réz fazékban savanyu ételt tettek el este. Reggel a kis Jóska evett belőle, aztán délre meg is halt tőle. Szegény kis Jóska!

— Ne sirj réz szomszéd, te nem tehetsz róla, — vigasztalta a vas. — Hiszen nekik tudniok kellett volna, hogy a réz is, meg a vas is megrozsadásodik s ez a rozsdá méreg.

Az arany ekkor örömmel mondta: De engem nem fog a rozsdá, tehát mégis különb vagyok mint ti.

— Különb vagy, de még sem teszesz több jót, mint mi, — szolt a vas is, meg a réz is.

No, ki találja ki, melyik teszi életében a legtöbb jót? (A vas.)

Úgy is lett. Megegyeztek, hogy a vas a legérdemesebb közöttük. Jó éjszakát köszöntek hát a vasnak, aztán elment a réz is, meg az arany is aludni.

*

Próbáljuk eljátszani ezt a kis történetet. Ki lesz a vas? Ki lesz az arany? Ki lesz a réz?

Hogy kellene eljátszani? (A játékos módját, a játék szövegét, a szereplők sorrendjét a gyermekek állapítják meg, aztán párbeszéd keretében, tanítói irányítás alapján mindent elmondanak, amit az aranyról, rézről, vasról tudnak.)

Ha helyetekre mentek, lerajzoljátok, hogy mit készítenek a vasból, aranyból, rézből, meg a réz rokonából, a bronzból.

Sárospatak.

Tóth Mihály.

Alkotó munka a fogalmazástanításban.

E cím alatt már volt arról szó, hogyan kelthető fel a gyermeknek az alkotó kedve a fogalmazástanítás keretében. Az alábbiakban az ilyen tanításnak az eredményét, — talán szabad így is mondanom: eredményességét — óhajtom bemutatni.

Egy egész kis sorozatot közlök gyermekmunkákból. Ezeket a kis munkákat IV. osztályos gyermekek készítették.

Ezeket megelőzőleg a tanév folyamán már nyolc fogalmazványt irtak. Az első fogalmazvány címe ez volt: „*Savanyu a szőlő.*“ Ez a fogalmazvány *olvasmány*nak a kapcsán készült, „A róka és a szőlő,“ ez ismert aesopusi mese tárgyalása után. A gyermekek egy kis történetet irtak, amelyben valaki úgy viselkedett, mint a róka, mikor savanyu volt neki a szőlő. Részben a saját élményüket irták le, részben valaki másét, részben valami költött történetet.

A második fogalmazási tétel *földrajztanításhoz* kapcsolódott.

Ez volt a címe: „*Hogyan támadt Budapest?*“ A nagyvárosok keletkezésének a föltételeit ismerték meg a gyermekek és ez az ismeretanyag szolgált a *közös* fogalmazvány alapjául. Azonban nem elmélkedést irtak, hanem mesét, megszemélyesítvén a hegyet, a vizet, a sík mezőt stb., ami mind azt akarta, hogy ez a város nagy és szép legyen.

A harmadik tétel szintén a *földrajztanítással* volt kapcsolatban: „*Mese a Tiszáról.*“ A mesék azon a módon készültek, mint az a balatoni mese, melynek keletkezését régebbi cikkemben ismertettem.

Mikor az első hó leesett, az aznap irt fogalmazvány címe ez volt: „*Esik a hó.*“ Beszélgettünk a havazásról, a hópehelyről és a gyermekek mesét csináltak róla. Egyik az évszakokat személyesítette meg, a másik a felhőt, a napot stb. Egy gyermek ezt gondolta ki: A jó Isten a csillagokat felrakta az égre. Az angyalok leszedték és játszottak vele. Mikor játék után visszatették, rosszul illesztették a helyére és a csillagok leestek az égről. Az emberek kinyitották az esernyőt és azt mondták: „*Esik a hó.*“

A következő fogalmazási tétel ez volt: „*Hogyha nekem száz koronám volna!*“ A feladat az éppen tanult *nyelvtananyaggal* volt kapcsolatban. (Óhajtó v. feltételes mód.) A tárgy szubjektív természetű alkalmat adott a gyermekeknek, hogy lelkük vágyait kedvük szerint kifejezhessék; de alkalmat adott egyúttal a fontolgatásra, gondolkodásra is.

A hatodik fogalmazvány tárgyát *történelmi ismeretek* és *olvasmány* szolgáltatták. Ez a „*Mátyás anyja*“ című vers tárgyalása után készült. Mátyás anyja megkapta fia levelét:

«Piros a pecsétje, finom a hajtása,
Óh áldott, óh áldott a keze írása!»

Eltelve a képzeletszülte perc örömeiben, nosza lássuk és írjuk meg, mi volt a levélben. A feladat címe: „*Mátyás válasza Szilágyi Erzsébetnek.*“

Földrajzzal és olvasmánytárgyalással kapcsolatban készült a „*Mese az aranyról.*“ Előkészítése a már ismertetett módon történt.

Mikor a *hóvirágról tanultunk, olvastunk*, majd mikor azt le is *rajzoltuk*: a fogalmazvány is arról szólt. Szabadságot adtam a gyermekeknek, hogy ha akarják, írják le azt, amit tanultak, ha akarják, irjanak mesét. A túlnyomó rész mesét irt. De a mese anyagát mégis a szerzett ismeretek szolgáltatták, megelevenítve és

feldiszítve a képzelet varázsával és a költészet szépségével. Így például egyik mesében a hóvirág királynő volt, a zöld levelek lándzsás vitézek, a másik mesében a sárga porzók aranyruhas tündérek voltak, a fehér ruhás tündérkirálynőnek (bibleszál) az udvarhölgyei s így tovább.

A következő fogalmazvány tárgya nem a gyermekek tanulása köréből volt merítve, de annál inkább kapcsolatos volt az ő gyermeki életük legbensőbb örömeivel: a *játékkal*.

Éppen azért különbséget tettem a fiuknak és a lányoknak adandó feladat között.

Előbb a lányok számára tűztem ki a tételt. Az előkészítés rövid volt. Megmondtam a feladat címét: „*Az én babám.*” Amíg a gyermekek leirták a címet, hallgattam. Irásközben az arcok mosolygóra váltak, vagy gondolkozóra. A mosolygósaknak, — tudtam, — szót sem kellene szólanom. De a gyöngébbek kedvéért mégis mondtam ennyit: „Irtatok valamit a babátokról. Amit akartok. Talán azt, hogy *mit csinált egyszer a babátok. Hogy hogy viselte magát.*” Nagy mást, amit szeretnétek elmondani róla.“

Többet nem mondtam, de nem is volt szükség rá. Az eddigi munkálkodás által mindenki szerzett elegendő készséget ahhoz, hogy tudja, hogyan fogjon hozzá a mondanivalójához. És mindenkinek volt mondanivalója. És tudta formásan, ügyesen kifejezni.

Olyan boldogan, olyan szeretettel végezték az ő kis munkájukat, hogy szinte különös, becéző gonddal vigyáztak a feladat külső csinjára is. Csupa tiszta, rendes írást, külsőleg is csinos, gondos munkát kaptam.

Leközlöm *valamennyit* egytől-egyig, teljesen változatlanul, meghagyva az íráshibákat és egyéb hibákat is.

A fiuknak azt mondtam: „A lányok az ő babájukról irtak. Hát ti miről irtátok?”

Egy kis fiu azonnal ajánlotta: „A mi katonáinkról!”

Az ajánlat tetszésre talált. A balkánháború óta a fiuk ismét érdeklődnek háborus és katona dolgok iránt.

A feladat címe az lett: „*Az én katonáim.*”

Ügyes, talpraesett kis munkák termettek. Elkészítésük egy tanítási órát (45 perc) vett igénybe. A legtöbb gyermek több-kevesebb idővel a csöngetés előtt elkészült. Csak két gyermek nem lett készen. Ezek a következő (a fogalmazási órát követő) óra elején fejezték be néhány perc alatt.

Íme, a kis munkák:

Az én babám.

Az én babám valaha 15 évvel ezelőtt az unoka testvéremé volt. Egyszer azt álmodta hogy egy másik mamát kap. És az új mama sokkal szigorubb lesz mint a régi. A baba jól álmodta meg.

Az én babám.

Volt nekem egy babám melynek igazi haja volt. Egyszer nagyon kiabált mikor fésültem. Akkor azonban úgy megvertem, hogy csak a feje maradt épen a többi része darabokra tört.

Az én babám.

Nekem van egy nagy babám. Egyszer rossz volt és el akart szökni. Kiugrott a skatulyából. De amint ugrott leesett és kitörte a nyakát.

Az én babám.

Egyszer mikor még kicsi voltam, megkértem anyuskát, hogy engedjen el a babával és a babakocsival sétálni. Anyuska szívesen beleegyezett. El is mentem. Amint egy kocsiuhoz értem azt mondta a kisasszonyom: „Add ide a kocsit, mert fel fogod borítani!” De én nem hallgatam rá. Ellenben amint át akartam menni, kiesett a baba a kocsiból. Az orrát és ujját kitörte. Én pedig otthon viaszból ragasztottam vissza.

(A „szerző“ szóbeli megjegyzése: „Ez nem történt meg igazán, csak én kitaláltam.“)

Kicsi gazdájának hiuságát élénken bizonyítja a következő művecske tartalma, az olvasottságát pedig a formás mondat szerkesztés és folyamatos előadás.

Az én babám.

Volt egyszer egy babám és azt egyszer fel öltöztettem menyasszonynak. Egyszer rossz volt és elesett és a feje eltört. Elvitték a kórházba és ott ki gyógyították. Mikor hazajött, megvertem és azóta jó.

Az én babám.

Az én babám fiu és úgy hívják, hogy György. Egyszer azt álmodta, hogy nagyon sok kisleánnyal játszott, és azt játszották, hogy, dombon törik a diót.¹⁾ És akkor felébredt.

¹⁾ „Dombon törik a diót:“ a gyermekek egy kedves játéka.

Az én babám.

Mikor kicsi voltam, kaptam egy szép babát. A babát sokszor eltörtem. Egyszer karácsony este volt és a baba kapott egy szép ágyat. Sokáig játszottam vele, fölvettem a babát az ágyal együtt. A baba eltörött. Ez volt az én babám története.

Az én babám.

Az én babám egyszer nagyon rossz volt, és azért megvertem. Később elmentünk sétálni. A baba elkezdett szaladni, leesett, és kitörött a lába. Elvittük a kórházba.

Az én babám.

Az én babám kapott egy ruhát mert a másik már piszkos lett. De az a baba nem közönséges, nem olyan mint a többi, hanem régi divatu. Van neki egy zöld selyem ruhája, azon rózsaszínű tullfodor. A bluza rózsaszínű vel van díszítve.

Az én babám.

Egyszer az én babám nagyon jó volt. Horgoltam egy szép piros ruhát neki. Nagyon örült akkor. Most az iskolában is varrunk egy szép ruhát.¹⁾

Az én babám.

Van nekem egy babám úgy hívják, hogy Margitka. Margitkát a nyáron elvittem magammal a ligetbe sétálni. Amint megyünk, találkoztunk egy másik babával aki hívta Margitkát, hogy menjen vele sétálni. Hát amint ment a két baba egyszer csak Babaországba érkeztek. Persze én már agódomba vártam Margitkát. Egyszer csak éjjel csöngetnek és aki csöngetett nem volt más Margitkánál. Panasszal jött haza mert meghült. Még most sem engedem őtet ki mert még most is köhög.

*

Ezek a leányok dolgozatai. Az egész osztályét közöltem, illetőleg mindenkiét, aki a fogalmazási órán jelen volt és a dolgozatot elkészítette. Az ügyesebbek mellett ott vannak a gyöngébb munkák is; de merem állítani, hogy még a leggyöngébb is nemcsak kedvesebb, hanem értékesebb is, mint a régi módon készült, „jól

¹⁾ T. i. babaruhát.

előkészített és kicirkalmazott, de minden egyéniség nélkül való fogalmazványok.

Következzenek a fiuk munkái. Mindjárt az elsőben érdekes és kedves a kezdésnek az az önkénytelen szubjektív hangja, amelyet hivatásos írók gyakran és szívesen utánoznak. A dolgozat címe: „A barátom katonái”, mert a szerzőnek „saját katonái” nincsenek.

A barátom katonái.

Ugy volt az a harc, hogy a barátom azt mondta, hogy játszunk háborút. Én beleegyeztem. Még azt is mondta, hogy az én katonáim legyenek az indiánusok, és az övéi legyenek a cov-boyok. Na, akkor felállítottam a katonákat, és ő is. Akkor megkezdtük a harcot. Én neki estem a golyóimmal és három bombával leütöttem az egészet.

Az én katonáim.

A katonáim egyszer háboruba mentek. De hiába küldtem a legokosabb vezéremet hiába, mert a katonák nagyon kevesen voltak. Az ellenség el is verte csuful, azóta sánták a katonáim.

Az én katonáim.

Egyszer én csatába küldtem a huszárokat. Mikor egy várhoz értek bombát dobtak a várra mire a vár felrobbant. A katonák örömmel jöttek haza.

Az én katonáim.

Volt egyszer egy vár, Istvánfehérvárnak¹⁾ hívták. Az én katonáim huszárok és tüzérek voltak. A vezérüket Kinizsi Pálnak hívták. És egyszer amikor megtámadták Istvánfehérvárát, két kardot fogott Kinizsi és avval ment a törökre. Le is győzte őket.

Az én katonáim.

Katonáim épen gyakorlatoztak, mikor jött egy hírnök hogy a gallok megtámadták a bástyán kívül levő csapatokat. Katonáim eleinte megijedtek ámde okos vezérük nyitva és őrizetlenül hagyva a kapukat, egész a város végéig parancsolta őket hol Titus császár diadalívének két szélső átjárójába rejtette őket. Most jöttek a gallok és ők a középső nyíláson akartak átmenni, ámde ekkor elülről és hátulról támadták meg őket a rómaiak és erre a gallok ott-hagyva a sok arany és ezüst kincset, elszaladtak.

1) Gyulafehérvárnak a mintájára. A dolgozat írójának a neve István.

Az én katonáim.

Az én huszár katonáimnak a fővezére kijelentette, hogy a jövő héten háboru lesz. Erre a katonák rögtön felfegyverkeztek. A következő héten pedig a háboruba mentek. Mikor haza jöttek a csatából nagyon örültek.

Az én katonáim.¹⁾

Az én katonáimat lelőttem a csatában és meghaltak. A katonák nagyon erősek voltak. A huszárok a csatában haltak meg. A huszárok között volt egy erős ember azt Jánosnak hívták az nagyon jól harcolt a csatában és a vezér megdicsérte mert jól harcolt a csatában. Egyszer egy huszár megirigyelte hogy milyen erős és milyen jól harcolt a csatában. Nagyon haragudott a huszára (értsd: János huszárra) és megakartá ölni a huszárt. De éppen arra ugrot a kapitány és megvédte a huszárt. És a huszár nagyon szépen megköszönte a kapitánynak hogy megvédte.

Az én katonáim.

Nekem háromféle katonám van, úgy mint: magyar, török és orosz. Sokszor építék dobozokból és könyvekből várat és azt ostromolom. Csinálok papir bombákat és azokkal lövök reájuk. Így azonban ritkán esnek le. Néha veszek kis fadarabokat is bombának. Akkor bezzeg leesnek.

*

Ezek a kis munkák igazolják, hogy a fogalmazványtanítást nagyon jól fel lehet használni a gyermek képzeletének és alkotó kedvének a fölkeltésére. Különösen alkalmasak ezek a kis dolgozatok annak a bemutatására, hogyan dolgozza fel a gyermek alkotó fantáziája mindazt a tapasztalati anyagot, amit neki a nevelésnek három oly fontos tényezője nyújt: a játék, a tanulás, az olvasás.²⁾

Budapest.

L. Szász Irén.

¹⁾ A legrosszabb tanuló — *igen* gyöngé tehetségű gyermek — munkája.

²⁾ Jegyzet. Ami természetesen nem azt jelenti, hogy mindenkor minden alkalommal ily tételt dolgoztatunk ki, mert hisz a kötött fogalmazásnak is meg van a maga eredménye, hanem a fogalmazások sorába ilyen tételeket *is* vegyünk fel. Szerk.

Az osztatlan népiskola III—VI. osztályának részletes tanmenete az énekből.

Záró észrevételek.

1. A „Bevezető észrevételek“ 10. pontjában említett *hangsor-éneklés*, továbbá a *hangtalálási* és *lélekezési*, valamint a *hang- és hallásfejlesztő* (dallamdiktálási) *gyakorlatok* lényegére és mikéntjére nézve Sztankó B. „Vezérkönyv a népisk. énektanításhoz“ c. könyve (Franklin) a 157—171. lapon bőséges felvilágosítást nyújt.

2. A *hamis énekhang* ellen a legnagyobb eréllyel kell küzdenünk. A növendék hamis intonálásának sokféle oka lehet: *a)* fullasztó hőmérséklet vagy rossz levegő; *b)* fárasztó éneklés; *c)* magas hangok gyakori ismétlése; *d)* dal vagy gyakorlat meg nem felelő magassága; *e)* moduláló dallam (ilyenkor a növendékek nagy százaléka nem tud kellő gyorsasággal az új hang- vagy létranemhez [tonalitáshoz] alkalmazkodni); *f)* moll-hangnemű dallam (amikor is a tanuló az alaphangra a kis terc helyett hibásan nagy [durhangnembe illő] tercet énekel); *g)* nagyon lassú tempo; *h)* diatonikus fél (pl. *é-f*) vagy kromatikus fél (pl. *f-fisz*) lépések és kvartugrások; *i)* a tanító hibás intonálása vagy hamis hegedűjátéka; *j)* hangtalálási és hangképző gyakorlatok elhanyagolása; *k)* rendetlen lélekezés; *l)* figyelmetlenség. — Puhatóljuk ki és szüntessük meg a hamis éneklés okait, fordítsunk különös gondot a *p*-éneklésre, (a felsőbb osztályokban a *p* < *mf* is sokszor gyakorlandó), főleg azonban terjeszkedjünk ki a rendszeres hangtalálási és hangképző gyakorlatokra. Az énekfélóra 1—2 percnyi idejének ily irányú felhasználása nagy haszonnal jár.

3. A *hangkötés* a hangképzés céljait szolgálja. (L. Sztankó B. „Vezérkönyv“ 161. és következő lapjain.) Tanmenetem szerint a III. oszt. két, a IV. oszt. három és négy, az V. oszt. öt, a VI. oszt. pedig hat hangot énekel egy szótagra („lá“) a hangkötés keretében.

4. A III—VI. oszt. *hangtáblája* a hangjegymelléklet 11., a IV.—VI. osztályé a hjm. 12., az V—VI. osztályé pedig a hjm. 13. száma. E hangtáblák természetesen csak fokról-fokta, új lép-csők megismerésével kapcsolatban bővülnek ki ily terjedelműekké.¹⁾

¹⁾ A „nyolcadszakasz“-jelzések a hangtáblán nem a tanulóra vonatkoznak.

5. A III—VI. oszt. első 10 heti énekanyaga egy fokkal fel-
lebb transzponálva gyakorlandó, ha az a felső *c*-nél nem terjed
magasabbra.

6. A *portamento* a hangképzés egyik ága. Ennek alkalmazá-
sánál a hangot olyaténképen csusztatjuk át egy másik hangba,
hogy a közbeeső hangok mindenikét érintjük egy pillanatra, de
nem féllépéses tovahaladással, hanem a lehető legsimább áthida-
lással. A szép kivitelű *portamento* hatása kétségtelenül esztétikai
hatás. A dalban még sem szoktuk gyakran felhasználni, mert modo-
rossá, édeskéssé, szentimentálissá teheti az éneklést.

7. A *ritmikus hallásra* nézve figyelmebe ajánlom *Kacsóh*
P.: „Az elemi iskolai énektanítás pedagógiája“ c. műve *A*) köteté-
nek 18. lapját. Az V—VI. osztályban a XVII. hét anyagánál
a ritmikus diktandó menete körülbelül ez: *a*) a növendékek fel-
osztják fűzetük egy vonalrendszerét ujjnyi szélességű ütemekre
(nyolc $\frac{2}{3}$ es ütem);¹⁾ *b*) minden ütem alá e számjegyeket írják:
1, 2; *c*) a tanító minden számjegyre kopog egyet bal kezé-
vel; jobb kezével meg a kótapéldában jelzett fél és negyed han-
gok billentyűjét (*f*) üti meg a harmóniumon; *d*) a növendék, vala-
hányszor a hang újra megüti fülét, egy-egy pontot illeszt ceruzá-
jával azon számjegy fölé, amelyhez a tanító kopogásai közben el-
jutott; *e*) közös megbeszélés alapján aztán a fűzetbe írt pontok
megfelelő hosszúságú hangjegyekké egészítettnek ki. *Pl.* Hány ütés-
es volt az 1. hang? Kitölti ez a hang az egész ütemet? Mi a jele
a kétütéses hangnak? (Kezdetben célszerű minden ütem végénél
megállani s a leírandó hangokat minden ütemre vonatkozólag
kellően megbeszélni. Csak a leírás után térünk aztán a következő
ütem hanganyagára. *f*) A tanulók a diktandó anyagát (saját kész
dolgozatukat) „lá“-val eléneklik és ütemeznek hozzá.

8. A *belső hallás* gyakorlására az V—VI. oszt. anyagánál hat
helyen vettem föl megfelelő dalrészleteket. A *belső hallás* (elkép-
zelés, gondolati éneklés) gyakorlását a népiskola mindezüdig el-
hanyagolta. Mi a lényege a gondolati éneklésnek? A látott hang-
jegyek az elképzelés útján mintegy hangokká válnak, a látási érze-
tek nyomán a lélekben zene csendül meg, a kótát néző mintha
muzsikát hallana. A *belső hallás* gyakorlása a hallás és a hang-
emlékezet fejlesztésének kiváló eszköze. Érdemes felkarolni. A taní-
tás menete itt a következő: *a*) látási érzetek, *b*) hangképzetek

1) Ha kevés az idő, 4 ütemnyi diktandó is elegendő.

1. xxvi. hét. 2. a) xxvi. hét. $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$

3. xxvii. hét.

4. a) xxvii. hét. b)

5. xxviii. hét. stb. stb.

6. xxviii. hét. 7. xxviii. hét.

8. xxix. hét. stb. 2-ig.

9. xxix. hét. stb. 10. xxix. hét. stb.

11. III - VI. o. Hangtáblák. 12. IV - VI. o.

13. V - VI. o.

Kétvonásos nyolcadorakasz egy rézre.

egy rézre. egyvonásos nyolcadorakasz.

b)

keletkeztetése, c) a látottak és elképzelték reprodukálása (esetleges hibák javítása).

9. A kétvonásos *d* vagy *f* stb. kifejezések azt jelölik meg, hogy az illető hang hangrendszerünkben melyik helyen áll (mily magasságú vagy mélységű). Népiskolai tanulóink hangja *a kis*, az egyvonásos és a kétvonásos *nyolcad* (oktáv) szakaszba osztható. (L. a hangjegymelléklet 13. számát.)

10. A „Bevezető észrevételek“ 2. pontjában már jeleztem, hogy e tanmenet megszerkesztésénél egyik főtörekvésem az volt, hogy lehetőleg minimális anyagot öleljek fel. Az osztatlan iskola tanulmányi rendje ezt feltétlenül meg is követeli. Ebből kifolyólag az osztott iskola III. osztályú tananyagának egyes részeit a IV.-ébe voltam kénytelen áttenni. Épígy a IV. oszt. anyagából az V.-ébe, ebből meg a VI. osztályéba jutott egy és más. A VI. oszt. hanglétraismertetési anyaga tanmenetemben csak igen kis helyet kaphatott. Pusztán csak a *C* és *G* durra, meg *á* mollra terjeszkedtem ki. Az osztott iskolák egyes osztályainak anyagát és ennek rendjét a tanterv és utasítás részletesen felsorolja. Hogy mennyiben kellett ettől eltérnem az anyag elrendezése tekintetében, arról az összehasonlítás alapján könnyű meggyőződést szerezni.

11. Az I—II. oszt. tanmenetében a dal van előtérbe állítva; a technikai gyakorlat a dal mögött helyezkedik el (analitikai fok). A III—VI. oszt. tanmenete szerint ellenben a technikai gyakorlat megelőzi a dalt (szintetikai fok). *Sztankó* B. vezérkönyvében 30 lapnyi terjedelemben (250—280. l.) alaposan, minden részletkérdésre való kiterjeszkedéssel tárgyalja ezt a kérdést, illetőleg a *tanítási fokozatokat*.

12. A rendelkezésünkre álló évi 29, illetőleg 30 énekfélórát úgy osztottam el, hogy az I—II. oszt. 19, a III—VI. oszt. 16, a IV—VI. oszt. 8, az V—VI. oszt. 4 félórán át végez közös munkát. Külön-külön 10 félórán át tanul a II. és 2 félórán át a VI. osztály. Az énekléssel el nem foglalt osztályok írásbeli feladványait is felöleli a tanmenet.

13. A III—VI. oszt. *hallás szerint megtanítandó dalait* nem említettem fel a tanmenetben. Tanításukra, ha nem is bőven, de marad idő, miután a hónapnak csak három hetére iktattam be tananyagot. Szép dalok s a III. oszt.-ban hallás szerint való megtanításuk csakis ajánlható: „Mi a magyar?“ (Kacsoh, 117. l.), „Őszi dal“ (Kacsoh, 118. l.), „Téli dal“ (Kacsoh, 119. l.). A „Himnusz“-ra is itt mutatok rá. Megtanításához

novemberben már hozzáfoghatunk. (Á durba transzponálva tanít-suk.) A IV. oszt. számára való szép dalok: „Udvarom, udvarom“ (Kacsoh, 154. l.), „Kelemen és a kakas“ (Kacsoh, 156. l.), „Kis madár télen“ (Kacsoh 157. l.). A „Szózat is a IV. oszt. anyagába osztandó be. Az V. oszt. hallás szerint elsajátítandó dalai ezek lehetnének: „Rákóczi bucsúja“ (Sztankó: Dalosk. V. 54. l.), „Ezer esztendeje“ (Kecskés E.: Énekgy. k. V. 91. l.), „Erzsébet“ (Pataki: Enekisk. V. 41. l.). A VI. o.-éi meg: „Föl, föl, vitézek!“ (Kovács D.: Népisk. Dgy. 29. l.), „Rákóczi induló“ (Erődi E.: Énekesk. V. f. 19. l.).

14. A III. o. számára jelzett régebbi évfolyambeli *dalismétlések* természetesen csak az 1916/17. isk. évre vonatkozhatnak, amikor az 1914/15. isk. évi I. osztályos tanulók már a III. o.-ba járnak. Magától értetődik továbbá, hogy a IV—VI. oszt. tanulói átismétlik a III-ban, az V—VI. o. tanulói a IV-ben, a VI. oszt. tanulói az V-ben tanult dalokat. Ezen ismétlések megjelölésére helyszüke miatt nem terjeszkedhettem ki a tanmenetben.

15. Miután az emlékező tehetség fejlesztésére az énekoktatás-kor is tekintettel vagyunk, oda kell törekednünk, hogy a daloskönyvek az isk. év vége felé mind ritkábban használtassanak. *A fejből való énekléskor* is szigorúan meg kell követelnünk a hibátlan éneklést. Evégből előre figyelmeztetjük a gyermeket a dal nehezebb helyeire; rámutatunk azon részekre, ahol énekük a lélekzetvétele, a hangsúlyozás, a kiejtés, a dallam vagy a metrum szempontjából hibás vagy kifogás alá esik. Szükség esetén a nehéz részeket kikapcsoljuk a dalból s külön gyakoroljuk. Mentől jobban tudják a tanulók a dalt, annál tisztábban, annál több érzéssel éneklük azt. Csak így viszik ki magukkal a dalt az életbe!

16. *A kétszólamuságról, a Krause-féle vándorló-hangjegy* mikénti használatáról és az „*egy ütésre két hang*“ témájáról e szűk keretben most részletesebben nem szólhatok. Alkalmilag, „*ének-tanítási tervezet*“-ben, megfelelő részletezéssel tárgyalandom e három témát.

17. *Sajtóhibák javítása.* A „Gyakorló Iskola“ 1913. novemberi számának 141. lapján Pataki V.-nak nem adatgyűjteményéről, hanem *dalgyűjteményéről* van szó. (A módszertani utasítások e könyv 147—165. lapjain olvashatók.)

Ugyanezen novemberi szám 141. lapján utalás van az 1. kótapéldára. A kótapéldák a 143. lapon láthatók.

A 142. lap alján a 2) alatti megjegyzés így olvasandó: „E rovatba az egyes ritmusok számjegyeit írjuk. (L. 143. l.)“

A decemberi szám 157. 1.-jén az V. hét anyagából a nyomda kihagyta a *c* részt. E rész a következő: *c*) Az 1., 3. és 5. hang érzékeltetése dalon, begyakorlása technikai gyakorlaton (7. 1.) *D* durba transzponálva. (Ütemezés.)“

Ugyanezen szám 159. lapján, a XV. hét *b*) pontjánál: nem a *C*., hanem „a 6. lépcső gyakorlása“. — A 159. lapon a XVI. hétnél: nem a II. hét, hanem „a III. hét“ kifejezés a helyes. — Ugyanott (a 159. lapon) a XVII. hétnél a „Trombita szól“-hoz való gyakorlatok Kacsóh könyvében található a jelzett lapokon.

Az 1914. januári számban a 13. lapon az „egész hangjegy“ kifejezés a II. oszt. anyagának „négyütéses hang“-ját jelenti.

Ugyanezen szám 14. lapján a „rávezetés a kétszólamuságra“ így értendő: „A fülnek a kétszólamuságra való szoktatása“. — Ugyanezen lapon a XXI. hét *b*) pontjánál: nem a XVII., hanem a *XVIII. hét* értendő. — A 15. lapon a XXIII. hét anyagánál a 3. bekezdésben hibásan a 9. kótapéldára történik az utalás; a helyes utalás a 8. példára vonatkozik.

A márciusi szám 48. lapján a VIII. hét anyagánál *c*), *d*) és *e*) pont alatt a decemberi hangjegymellékletre való hivatkozás hibás. Helyesen a márciusi hangjegymelléklet értendő.

Az áprilisi számban a XVI. hét *b*) pontja alatti következő megjegyzés: „*D* durba transzponálva“ a *c*) pont a „*A molnár*“ c. dalára vonatkozik.

A májusi szám 76. lapján a XXIV. hét anyagánál *d*) pont alatt az *a* hangnak nem ismétlése, hanem *ismertetése* értendő. — Ugyanezen lapon a XXV. hét anyagából a *c*) pontot a nyomda kifelejtette. E pont így hangzik: „*c*) Hallásfejlesztő gyakorlat. (Dallamdiktálás.) Pl. a májusi hangjegymelléklet 7. száma“. — A 76. lapon, a legelső (apró betűs) sorban még egy hiba látható. Itt a „kétütemes“ szó helyébe a „kétütéses“ teendő. — Az utolsó előtti sorban a „csak 3.“ így olvasandó: „Csak a harmadik“. — A 79. lapon a 7. sorban: a „Négy kis leány“ kezdetű dal *Pataki* énekiskolájában (III—IV. oszt. 35. 1.) található. — A XXVIII. hét anyagánál a fél hangtávolságok láncolatáról nem a IV., hanem a VI. osztály tanul.

Arad.

Zoltai Mátyás.

Üzenet.

A lap legközelebbi száma szeptemberben jelenik meg.